

การศึกษาความขัดแย้งจากโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ : กรณีศึกษา นิคมอุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย)

อภิชัย สิงห์ศรี¹ จุฑารัตน์ ชมพันธุ์²

บทคัดย่อ

ในการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมของประเทศไทยไปสู่การขยายตัวของนิคมอุตสาหกรรมเพื่อรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจนั้นอาจทำให้ส่งผลกระทบกับชุมชนใกล้เคียง โดยเฉพาะโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่อาจให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนและผู้พัฒนาโครงการ งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสาเหตุปัญหาความขัดแย้ง รวมถึงเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งให้ชุมชนและโครงการพัฒนายอมรับที่จะอยู่ร่วมกันได้ กรณีศึกษา นิคมอุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้มีส่วนได้เสีย 40 คน

ผลการวิจัยพบว่า สาเหตุความขัดแย้งตามวงกลมแห่งความขัดแย้ง ได้แก่ ความเชื่อของประชาชนด้านลบเกี่ยวกับผลกระทบจากพื้นที่รอบข้างเขตอุตสาหกรรมที่ปลูกฝังมาจากเหตุการณ์ในอดีต และประชาชนยังไม่เชื่อมั่นในความโปร่งใสของขั้นตอนการขอพิจารณาอนุญาตประกาศจัดตั้งเขตพื้นที่อุตสาหกรรมและก่อสร้างโครงการ จนนำไปสู่การไม่ยอมรับจากภาคประชาชน ในขณะที่ประชาชนยังขาดการรับรู้ข้อมูลโครงการ ซึ่งไม่เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมที่แท้จริง เมื่อความขัดแย้งไม่ได้รับการแก้ไข ผู้พัฒนาจึงต้องชะลอการดำเนินการโครงการ ส่วนแนวทางการแก้ไขความขัดแย้งนั้นพบว่าผู้พัฒนาโครงการและหน่วยงานภาครัฐ ควรสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชน ดำเนินการอย่างโปร่งใสและดึงการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนในการในการดำเนินการตั้งแต่ระยะเริ่มแรก รวมทั้งผู้พัฒนาโครงการจะต้องดำเนินการตามกฎหมายและมาตรการที่เกี่ยวข้องทางสิ่งแวดล้อมอย่างเคร่งครัด

คำสำคัญ: ความขัดแย้ง; การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม; การมีส่วนร่วมของประชาชน; นิคมอุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย)

¹ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต คณะบริหารการพัฒนาสิ่งแวดล้อม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

118 หมู่ 3 ถนนเสรีไทย แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240, ประเทศไทย

อีเมล: tongzabazee@gmail.com

² อาจารย์ประจำคณะบริหารการพัฒนาสิ่งแวดล้อม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Conflict From a Mega Industrial Development Project: A Case Study Rayong Industrial Estate Park Project (bankhai)

Apichai Singsri¹ Chutarat Chompunth²

Abstract

Industrial development in the country has led to the expansion of industrial estates to accommodate economic growth. However, industrial development projects may impact nearby communities, especially mega development projects that may lead to conflicts between community and project developers. The objectives of this study are to study the causes of the conflicts, and make recommendations on the solutions to resolve the conflicts for harmonious co-existence between communities and industrial development projects. The case study of Rayong Industrial Estate (BANKHAI) used a qualitative research methodology. Data were collected through in-depth interview with 40 stakeholders.

The results show that the cause of the conflict is that many people have negative perceptions of impacts of surrounding industrial areas that they experienced in the past. Moreover, it is found that people do not trust the transparency of the procedure for obtaining permission to declare 'industrial zones' and proceed with constructions. This leads to public disapproval. People still lack awareness of project information because there is no "real" public participation. As conflicts are not resolved, project developers have to suspend their project operation. Regarding conflict resolutions, project developers and governmental agencies should increase public confidence through transparency in project approval as well as public participation from the early stages of the project. In addition, project developers will have to strictly follow environment-related laws and measures.

Keywords: conflict, environmental impact assessment, public participation, Rayong Industrial Estate (BANKHAI)

¹ Science Program in Environmental Management, National Institute of Development Administration
118 Moo 3, Seri Thai Rd., Khlong Chan, Bang Kapi, Bangkok 10240, Thailand
E-Mail: tongzabazee@gmail.com

² Lecturer Graduate School of Environmental Development Administration National Institute of Development Administration

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตที่ผ่านมา แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในยุคก่อนสมัย พ.ศ. 2555 ของประเทศไทย ได้มุ่งเน้นพัฒนาระบบเศรษฐกิจเป็นกลไกหลักสำคัญ โดยใช้ยุทธศาสตร์การเติบโตทางรายได้ประชาชาติและการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมในการผลิตสินค้าส่งออก มีกลยุทธ์การพัฒนาชนบทให้เป็นกิ่งเมือง และกลายเป็นเมืองตามระดับ ผลักดันผลผลิตภาคการเกษตรเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม มีผลทำให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross Domestic Product: GDP) เติบโตขึ้นในทางตัวเลขเชิงบวก (Fiscal Policy Office, 2014) ประเทศไทยจึงมีนโยบายที่จะมีการขยายตัวของอุตสาหกรรมใหม่ในหลายพื้นที่ และมีการกำหนดพื้นที่อุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นเพื่อรองรับอุตสาหกรรมที่กำลังเติบโต เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอุตสาหกรรม หรือโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ในหลายๆ แห่ง แต่ทว่านโยบายหรือโครงการพัฒนาเหล่านั้นมักจะมาในรูปแบบการพัฒนาบนลงล่าง (Top Down) ซึ่งเป็นการตัดสินใจจากทางผู้บริหารประเทศหรือรัฐบาลที่มีอำนาจสั่งผูกขาดเพียงฝ่ายเดียว โดยมิได้มีการให้ประชาชนในพื้นที่ หรือผู้ที่มีส่วนได้เสียได้มีอำนาจ และสิทธิในการออกความเห็นหรือตัดสินใจร่วม ประชาชนส่วนใหญ่จะรับรู้ถึงโครงการพัฒนาต่างๆ ได้ก็ต่อเมื่อเริ่มมีการก่อสร้างในพื้นที่นั้นๆ แล้ว บ่อยครั้งที่การออกนโยบายในการพัฒนาเศรษฐกิจหรือโครงการพัฒนาไม่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน และสภาวะปัญหาในท้องถิ่นในชุมชน

การพัฒนา และการขยายอุตสาหกรรมภายในประเทศเจริญก้าวหน้าเติบโตอย่างรวดเร็ว การดำเนินการจะต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยในการผลิต หรือนำเข้าอย่างมหาศาล แต่ทว่าการดำเนินการนั้นไม่มีการวางแผนการจัดการที่เหมาะสม หรือมีแผนรองรับปัญหาที่จะเกิดขึ้นทั้งในขณะนั้น และในอนาคตอาจส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ลดน้อยลง และ

หมดไป ส่งผลต่อความมั่นคงทางทรัพยากรในอนาคตของประเทศ (Nitsaisuk, 2013) ในขณะเดียวการก่อสร้างและการดำเนินการของภาคอุตสาหกรรมยังส่งผลกระทบต่อชุมชน และประชาชนใกล้เคียง ทั้งในเชิงบวก และเชิงลบ แต่สิ่งที่ชัดเจนประจักษ์อย่างเห็นได้ชัดในหลายๆ แห่งของโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมมักเป็นในเชิงลบ ในประเด็นของปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหามลพิษ ปัญหาการเบียดเบียนทรัพยากรพื้นที่ ปัญหาการรองรับสาธารณูปโภคของประชากรต่อพื้นที่นั้นๆ ปัญหาเหล่านี้ได้เกิดขึ้นจนทำให้ประชาชนในท้องถิ่นที่ได้รับผลกระทบ เกิดการไม่ยอมรับและเรียกร้องสิทธิต่างๆ เพื่อแก้ไขเยียวยา หรือบรรเทาสิ่งที่ได้รับ ซึ่งบ่อยครั้งมักจะไม่ได้ได้รับการแก้ไขที่ชัดเจนตรงจุด และเป็นการแก้ไขในระยะสั้น กลายเป็นปัญหาเรื้อรังที่แก้ไขไม่จบสิ้น จนเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับโครงการพัฒนา และยังคงเป็นปัญหาต่อเนื่องมายาวนานในหลากหลายพื้นที่ และยังคงทวีความรุนแรงมากขึ้นอย่างต่อเนื่องในบางแห่งเช่นกัน

โครงการนิคมอุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย) เป็นโครงการอยู่ในความรับผิดชอบของการนิคมแห่งประเทศไทย (กนอ.) มอบกรรมสิทธิ์ให้ บริษัทเอกชนด้านปิโตรเคมีแห่งหนึ่ง เป็นผู้ดำเนินการ โครงการมีพื้นที่ตั้งอยู่ระหว่างพื้นที่ตำบลหนองบัว และตำบลบางบุตร อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง เป็นโครงการพัฒนาที่ก่อให้เกิดประเด็นปัญหาความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นเป็นอย่างมาก เช่น เกิดการแย่งชิงน้ำสำหรับภาคการเกษตรของประชาชนในพื้นที่อำเภอบ้านค่าย ทั้งนี้เนื่องจากสถานที่ตั้งของโครงการอยู่บริเวณพื้นที่ต้นน้ำซึ่งเป็นแหล่งน้ำใช้ของจังหวัดระยอง รวมทั้งความกังวลของประชาชนว่าโครงการจะเป็นแหล่งกำเนิดของมลพิษ ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหามลพิษต่างๆ ตามมา ทั้งมลพิษทางอากาศ มลพิษทางน้ำ เป็นต้น นอกจากนี้ยังเกิดความไม่โปร่งใสในกระบวนการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบ

สิ่งแวดล้อม และผลกระทบทางสุขภาพ ซึ่งในการดำเนินการดังกล่าวไม่มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอย่างจริงจัง โดยดำเนินการตามระเบียบที่กำหนดให้มีคนมาเข้าร่วมประชุมด้วยเท่านั้น ด้วยปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้พัฒนาโครงการกับประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจึงนำไปสู่การฟ้องร้องให้เพิกถอนประกาศจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย) โดยประชาชนกลุ่มคนบ้านค่ายรักบ้านเกิด ทั้งนี้เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2555 ศาลปกครองจังหวัดระยองมีคำสั่งเพิกถอนประกาศจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย) เนื่องจากเป็นโครงการที่มีการดำเนินงานซึ่งไม่ชอบด้วยกฎหมาย (Komchadluek Online, 2012)

จากข้อมูลเบื้องต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัญหาความขัดแย้งของโครงการนิคมอุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย) ทั้งนี้เพื่อศึกษาสาเหตุของความขัดแย้งที่เกิดขึ้น รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาความขัดแย้งของโครงการนิคมอุตสาหกรรมดังกล่าว พร้อมทั้งนำเสนอแนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นของโครงการพัฒนาในอนาคต สามารถนำแนวทางหรือข้อเสนอแนะ ไปประกอบการพิจารณาโครงการพัฒนาต่างๆ ทั้งของรัฐและเอกชน หรือ การพัฒนาอื่นๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาความขัดแย้ง นำไปสู่การพัฒนาโครงการที่สามารถดำเนินไปควบคู่กับไปกับการยอมรับจากภาคประชาชน และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสาเหตุความขัดแย้งจากการพัฒนาโครงการนิคมอุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย)
2. เพื่อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งจากการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ให้ประชาชนและโครงการนิคมอุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย) รวมถึงโครงการพัฒนาอื่นที่มีลักษณะใกล้เคียงสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข และยั่งยืน

นิยามศัพท์

โครงการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ หมายถึง โครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่ดำเนินงานโดยภาครัฐ หรือ ภาคเอกชน มีการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EIA, EHIA) ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้ได้หมายถึง โครงการนิคมอุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย)

ความขัดแย้ง หมายถึง พฤติกรรมที่เกิดขึ้นได้จากโครงการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย) ของกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียเนื่องจากความคิด เป้าหมาย และวิธีการนำไปสู่สิ่งที่ต้องการเพื่อให้บรรลุของแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกัน โดยความขัดแย้งนั้นอาจนำไปสู่ความแตกแยก หรือการพัฒนาเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นก็ได้ จากความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

นิคมอุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย) คือ โครงการพัฒนานิคมอุตสาหกรรม ที่เรียกกันสั้นๆ ว่านิคมบ้านค่าย มีรูปแบบการพัฒนาเป็นเขตอุตสาหกรรมเชิงนิเวศแห่งใหม่บนพื้นที่ 2,000 กว่าไร่ พื้นที่ตั้งอยู่ระหว่างพื้นที่ตำบลหนองบัว และตำบลบางบุตร อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้เสียจากโครงการนิคมอุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย) จังหวัดระยอง เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการตัดสินใจพิจารณาทางเลือกในระยะเริ่มแรกของโครงการ ไปจนถึงการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EHIA) การแลกเปลี่ยนข้อมูลและร่วมแสดงความคิดเห็น ตลอดจนการติดตามและประเมินผล เพื่อหาทางเลือกในการตัดสินใจต่างๆ เกี่ยวกับการจัดตั้งเขตพื้นที่นิคมอุตสาหกรรม และการก่อสร้างนิคมอุตสาหกรรม ให้เป็นที่ยอมรับร่วมกันของทุกฝ่าย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่: ศึกษาบริเวณรัศมี 5 กิโลเมตรของโครงการนิคมอุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย) ตำบลบางบุตร และตำบลหนองบัว อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

2. ขอบเขตด้านประชากร: ผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) โดยรอบโครงการนิคมอุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย) และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวม 40 ท่าน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงสาเหตุความขัดแย้งจากการพัฒนาโครงการนิคมอุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย)

2. ได้แนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งจากการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ ให้ประชาชนและโครงการนิคมอุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย) รวมถึงโครงการพัฒนาอื่นที่มีลักษณะใกล้เคียงสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข และยั่งยืน

3. ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมจากการศึกษาโครงการนิคมอุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย) ถอดบทเรียนสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาภาพรวมของภาคอุตสาหกรรมประเทศเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมให้เดินหน้าต่อไปได้ และได้รับการยอมรับจากทุกภาคส่วน แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้เป็นหลักในการศึกษา คือ ทฤษฎีรูปแบบความขัดแย้งของ Moore, (1996, as cited in Watthanasap. et al., 2004, p. 13-15) ได้แบ่งสาเหตุของความขัดแย้งออกเป็น 5 ชนิด ในรูปแบบของวงกลมความขัดแย้ง เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ความขัดแย้ง โดยการศึกษาสาเหตุของความขัดแย้งนั้นผู้วิจัยได้นำเอาชนิดความขัดแย้งของวงกลมความขัดแย้งของคริสโตเฟอร์ มัวร์มาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ความขัดแย้งจากการพัฒนาโครงการ ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ชนิด ได้แก่

1. ความขัดแย้งด้านข้อมูล (Data Conflict) โดยอาจจะเกิดจากข้อมูลที่น้อยไป การแปลผลผิดพลาด การวิเคราะห์ด้วยความเห็นที่แตกต่างกันออกไป หรือแม้แต่การที่มีข้อมูลมากเกินไปก็อาจเป็นปัญหาความแตกต่างในการรับรู้ข้อมูล ซึ่งบางครั้ง อาจเป็นปัญหาความขัดแย้งได้

2. ความขัดแย้งจากผลประโยชน์ (Interest Conflict) เป็นเหตุผลแห่งการแย่งชิงผลประโยชน์ในสิ่งที่ดูเหมือนกัน หรือมีไม่เพียงพอเป็นเรื่องของทั้งตัวเนื้อหาทรัพย์สิน กระบวนการ และจิตวิทยา

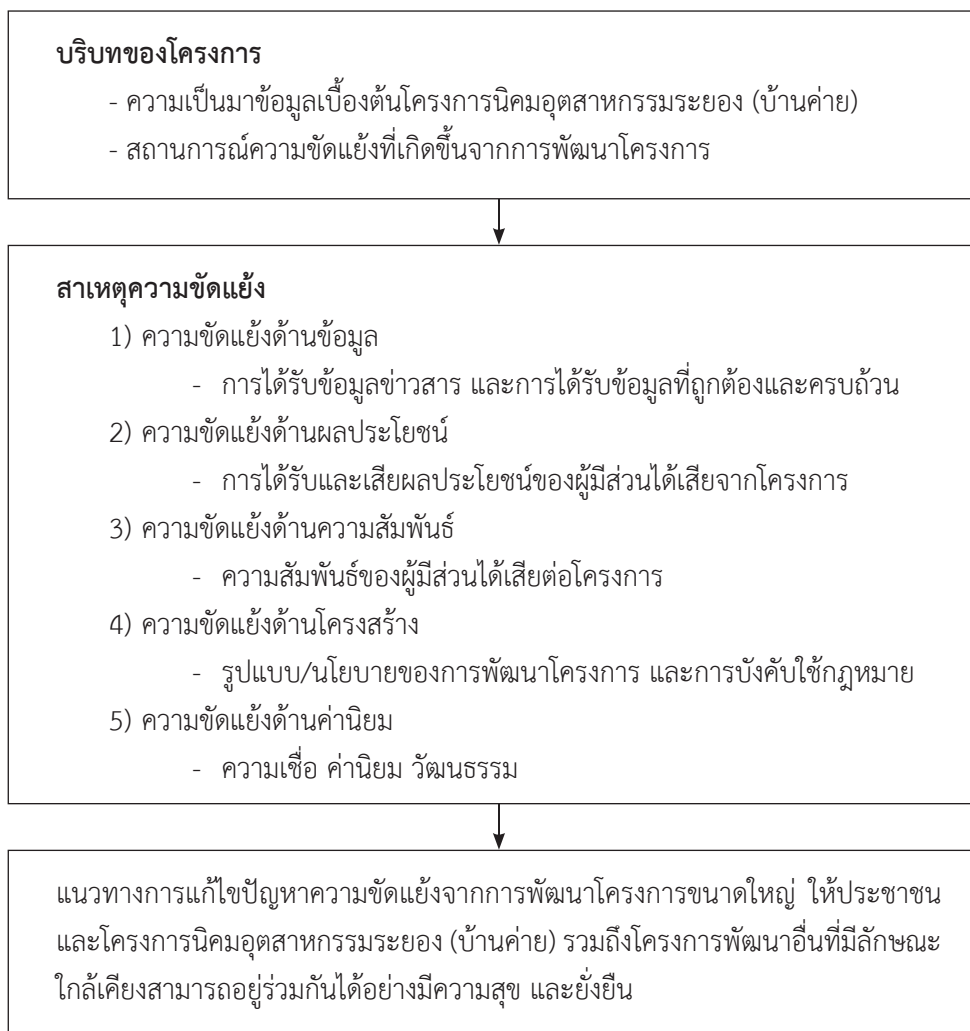
3. ความขัดแย้งเชิงโครงสร้าง (Structural Conflict) เป็นเรื่องของอำนาจ แย่งชิงอำนาจ การกระจายอำนาจ รวมไปถึงกฎ ระเบียบ บทบาท ภูมิศาสตร์ ระยะเวลา เป็นต้น

4. ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (Relationship Conflict) เป็นปัญหาด้านบุคลิกภาพ พฤติกรรมต่างๆ ในอดีต อารมณ์ที่รุนแรง ความเข้าใจผิด การสื่อสารที่บกพร่องความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์มีความสำคัญมาก เพราะหากความสัมพันธ์ดี ความขัดแย้งมักไม่ค่อยเกิด

5. ความขัดแย้งด้านค่านิยม (Value Conflict) เป็นปัญหาของระบบความเชื่อของบุคคล ความแตกต่างในค่านิยมชนบะประเพณี ประวัติ การเลี้ยงดูที่หล่อหลอมขึ้นมา ทั้งนี้ เรื่องความเชื่อเป็นเรื่องที่บุคคลหรือชุมชนก็อาจก่อให้เกิดความขัดแย้ง ถ้าทุกคนมองแต่บริบทของจนเพียงด้านเดียว

กรอบความคิดที่ใช้วิจัย

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีสามารถกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยดังแสดงในภาพ 1 กรอบแนวคิด

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูล 2 แหล่ง ได้แก่

1. ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้มีส่วนได้เสีย โดยใช้วิธีเลือกผู้ให้ข้อมูล โดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interviews) และใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sam-

pling) โดยการเลือกพิจารณาตามวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งได้แก่ 1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 4 ท่าน 2) หน่วยงานส่วนกลางสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดระยอง 1 ท่าน 3) เจ้าหน้าที่บริษัทผู้รับผิดชอบดำเนินโครงการ 2 ท่าน 4) นักวิชาการ/องค์กรอิสระด้านสิ่งแวดล้อม ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญประสบการณ์ด้านความขัดแย้ง และ สื่อมวลชน ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องในการพัฒนาโครงการ 3 ท่าน 5) ผู้นำชุมชน โดยกำหนดคุณสมบัติของกลุ่มผู้นำชุมชน

ตัวอย่าง คือ มีตำแหน่งหน้าที่ และบทบาทเกี่ยวข้อง ในการพัฒนา/ก่อสร้างโครงการ 10 ท่าน และ 6) กลุ่ม ประชาชนโดยทั่วไป โดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบ บอลด้อย (Snowball-Selection) กำหนดคุณสมบัติ ไว้ คือ ประชาชนที่อาศัยในรัศมี 5 กิโลเมตรจากพื้นที่ โครงการ 20 ท่าน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 40 ท่าน

2. ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ข้อมูลที่ได้จากการ รวบรวมจากบทความ รายงานการวิเคราะห์ผลกระทบ สิ่งแวดล้อมโครงการ ขาว และบทความในหนังสือพิมพ์ และสื่อออนไลน์ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลปฐมภูมิและ ทุติยภูมิที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้อง วิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการ วิจัย

จากนั้นผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากแต่ละหน่วยงาน รวมทั้งจากข้อมูลทุติยภูมิมาวิเคราะห์ต่อไปเป็นข้อมูล เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) จากแหล่งข้อมูล ทั้ง 2 ตรวจสอบความถูกต้องโดยใช้การตรวจสอบข้อมูล สามเส้า (Triangulation) ได้แก่ ตรวจสอบสามเส้า ด้านข้อมูล (Data Triangulation) แหล่งบุคคล คือ ถ้า บุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไป ข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่ นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่ม (บุคคล) มาเปรียบเทียบกัน หากมีข้อค้นพบเหมือนกัน หรือเป็นไปในทิศทางเดียวกันแสดงว่าผู้วิจัยได้ข้อมูลมา ถูกต้อง จากนั้นผู้วิจัยได้สรุปโดยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยประมวลความคิดเห็นและ จัดกลุ่มข้อมูลตามประเด็นต่างๆ ในผลการวิจัย

ผลการวิจัย

โดยผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. ความเป็นมาและสถานการณ์ความขัดแย้งของ โครงการนิคมอุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย) นิคม อุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย) เป็นโครงการพัฒนา ด้านอุตสาหกรรมเพื่อขยายเขตพื้นที่เพื่อการรองรับ

ภาคอุตสาหกรรมที่เติบโตขึ้นของประเทศไทย โดยอยู่ ในความรับผิดชอบของการนิคมแห่งประเทศไทยเป็น ผู้รับผิดชอบโดยมีการจัดทำหนังสือบันทึกข้อตกลง ให้กรรมสิทธิ์แก่บริษัทเอกชนขนาดใหญ่ที่มีชื่อเสียง แห่งหนึ่งดำเนินการ ซึ่งเป็นผู้ประกอบการอุตสาหกรรม ปิโตรเคมีครบวงจรแห่งแรกของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีโรงงานอยู่ที่จังหวัดระยอง ซึ่งเป็นเขต ประกอบการอุตสาหกรรมภายใต้การบริหารจัดการของ บริษัทฯ พร้อมสาธารณูปโภคที่สนับสนุนการดำเนิน อุตสาหกรรมปิโตรเคมีครบวงจร เช่น ท่าเรือน้ำลึก คลัง น้ำมัน และโรงไฟฟ้า มีความพร้อมในเรื่องทรัพยากร ลงทุน เทคโนโลยี บุคลากร ฯ และได้มีบทบาทในการ พัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศไทยหลายภาคส่วน นิคม อุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย) เป็นหนึ่งในแผนงานที่ บริษัทฯ ดังกล่าวเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินแผนงาน โดย เริ่มแรกเมื่อการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.) มีมติในการประชุมครั้ง วันที่ 24 มิถุนายน 2553 เห็นชอบร่วมดำเนินการกับบริษัทฯ จัดตั้งนิคม อุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย) ภายใต้แนวคิดนิคม อุตสาหกรรมเชิงนิเวศน์ (Eco-Industrial Estate) ที่ จะรองรับอุตสาหกรรมในอนาคตที่มีประสิทธิภาพ ในการดูแลด้านสิ่งแวดล้อม ใช้พื้นที่เพื่อดำเนินการ รวมประมาณ 2,194 ไร่ และถูกวางบทบาทให้เป็น ฐานการผลิตอุตสาหกรรมสะอาด ของกลุ่มบริษัท เอกชนผู้พัฒนาโครงการ อาทิ โรงงานสกัดน้ำมัน ปาล์มดิบเพื่อทำเป็น B-100 ฯลฯ และจัดให้มีศูนย์ ฝึกอบรมและศูนย์วิจัยพัฒนาการเพิ่มประสิทธิภาพ ผลผลิตทางการเกษตร ต่อมา ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2554 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ออกประกาศจัดตั้งเขตอุตสาหกรรมทั่วไป ในพื้นที่ ตำบลหนองบัว และ ตำบลบางบุตร อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง มีพื้นที่โดยรวมประมาณ 2,194 ไร่ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา วันที่ 1 มิ.ย. 2554 โดยต่อมาทางผู้พัฒนาโครงการได้จ้างวานบริษัทด้าน

สิ่งแวดล้อม เป็นที่ปรึกษาในการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และในขณะเดียวกันนั้น ทางผู้พัฒนาโครงการก็ต้องเผชิญกับแรงต่อต้านจากภาคประชาชนทันที โดยการออกมาเคลื่อนไหวของประชาชนในพื้นที่ในชื่อของ “กลุ่มคนบ้านค่ายรักบ้านเกิด” ที่ไม่เห็นด้วยกับการก่อตั้งนิคมอุตสาหกรรมดังกล่าว โดยมีประเด็นวิพากษ์ และความขัดแย้งในช่วงแรกคือการประกาศจัดตั้งพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย) บนพื้นที่ประเภทอนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม ซึ่งขัดกับร่างผังเมืองรวมจังหวัดระยอง ซึ่งร่างผังเมืองฉบับนี้ได้ผ่านการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ผ่านกระบวนการตามกฎหมายที่เป็นสาธารณะ ประเด็นถัดมาคือ ทางกลุ่มคนบ้านค่ายรักบ้านเกิดได้ชี้แจงต่อว่า คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติมีมติเห็นชอบข้อเสนอต่อการกำหนดมาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและสุขภาพในพื้นที่มาตาพุดและพื้นที่ที่เกี่ยวข้องให้ส่วนงานที่เกี่ยวข้องในการจัดทำผังเมืองในพื้นที่ อ.บ้านค่าย และ อ.วังจันทร์ ควรมีให้มีการพัฒนาใดๆ ที่จะมียผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน แต่กลับมีการประกาศจัดตั้งเขตพื้นที่อุตสาหกรรมทั่วไปของโครงการดังกล่าวเกิดขึ้น ขณะที่สถานที่ตั้งของนิคมอุตสาหกรรมแห่งนี้ ตั้งอยู่บนพื้นที่ต้นน้ำ ซึ่งเป็นแหล่งน้ำสำคัญที่ใช้ของชุมชน และจังหวัดระยอง ขณะเดียวกันมีความไม่โปร่งใสในกระบวนการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA, EHIA) ที่ไม่ผ่านการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอย่างจริงจัง ข้ออ้างเหล่านี้ทำให้แผนงานของทางผู้พัฒนาโครงการที่จะจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย) อยู่ในภาวะที่ชะงักงันไปในที่สุด

เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2555 ศาลปกครองระยอง ได้มีคำตัดสินคำสั่งเพิกถอนประกาศจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย) ตามคำร้องของนาย เศรษฐา ปิตุเตชะ ร่วมกับรายชื่อผู้คัดค้านรวม 386

คน และมอบอำนาจให้ นายศรีสุวรรณ จรรยา นายกสมาคมต่อต้านสภาวะโลกร้อนเป็นทนายร่างคำฟ้อง โดยฟ้องการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.) และ บริษัทเอกชนผู้พัฒนาโครงการ โดยมีสาระสำคัญในการฟ้องร้องต่อศาลจับใจความได้ว่า คดีนี้ผู้ฟ้องคดีทั้ง 386 คน ได้ฟ้องว่า กนอ.ได้ออกประกาศจัดตั้งเขตอุตสาหกรรมทั่วไป นิคมอุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย) ที่ ต.หนองบัว และ ต.บางบุตร อ.บ้านค่าย จ.ระยอง ในราชกิจจานุเบกษา วันที่ 1 มิ.ย. 2554 ไม่ชอบด้วยกฎหมายการประกาศจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรม โครงการนี้ทำให้เกิดความเดือดร้อนและเกิดความเสียหายแก่ผู้ฟ้องคดีกับพวก รวมทั้งชาวบ้านอำเภอบ้านค่าย ที่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัย อาจเกิดการแย่งน้ำเพื่อการเกษตร เกิดมลพิษ กระบวนการจัดตั้งเขตอุตสาหกรรม ไม่มีการทำประชาพิจารณ์ การดำเนินการมีความไม่โปร่งใสในการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA, EHIA) และบริเวณพื้นที่ประกาศตั้งอยู่ในพื้นที่ประเภทอนุรักษ์ ชนบทและเกษตรกรรม ตามร่างผังเมืองรวม จังหวัดระยอง จึงนำคดีมายื่นฟ้องต่อศาลขอให้ศาลพิพากษามีคำสั่งเพิกถอนการประกาศจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย) และศาลปกครองระยองก็มีการตัดสินให้คำสั่งเพิกถอนประกาศจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย) ในวันที่ 31 สิงหาคม 2555 ส่วนพื้นที่ดังกล่าวผู้ครอบครองถือที่ดินก็ยังคงเป็น บริษัทเอกชนผู้พัฒนาโครงการ เช่นเดิม มิได้มีการก่อสร้างหรือพัฒนาโครงการใดๆ ปล่อยไว้เป็นที่ดินใช้ประโยชน์สาธารณะ ให้ผู้อาศัยในบริเวณชุมชนได้เข้าไปใช้ประโยชน์ตามสมควร ที่จะไม่ก่อความเสียหายและผลกระทบใดๆในพื้นที่ และ บริเวณรอบๆ ใกล้เคียง จนถึงปัจจุบัน ณ มีนาคม 2560

2. สาเหตุความขัดแย้งจากการศึกษาถึงสาเหตุความขัดแย้งจากการพัฒนาโครงการนิคมอุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย) ตามทฤษฎีของคริสโตเฟอร์ มัวร์ ได้ดังนี้

1) ความขัดแย้งทางด้านข้อมูล พบว่าการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชนยังอยู่ในระดับต่ำ พบว่ามี 2 ประเด็น โดยประเด็นแรกได้แก่ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารประชาชนไม่ครอบคลุมและล่าช้า มีประชาชนบางกลุ่มไม่ได้รับข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการหรือการประชาสัมพันธ์โครงการ ดังที่ประชาชนท่านที่ 2 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ไม่เห็นโครงการมาบอกว่าจะทำอะไร เห็นอีกทีก็กำลังถมที่ รู้แค่ว่าเราจะสร้างโรงงานอุตสาหกรรม แต่ไม่รู้โรงงานอะไร” สอดคล้องกับ ประชาชนท่านที่ 4 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “เราก็ใช้ชีวิตตามปกติ ไม่รู้เรื่องเลยว่าเขาจะมาสร้างอะไร ก็มีคนมาเล่าปากต่อปากให้ฟังอย่างนั้น อย่างนี้ บางทีก็ชวนไปประท้วงกับเขาบ้าง แต่เราก็ไม่ได้ไป เพราะไม่รู้ว่ามันจะเกิดประโยชน์หรือมีผลกระทบอะไรบ้าง” และในส่วนบริษัทผู้ดำเนินโครงการ เจ้าหน้าที่ท่านที่ 1 ก็ได้ให้สัมภาษณ์ในประเด็นนี้ว่า “ทางเราดำเนินกระบวนการถูกต้องตามกฎหมาย ข้อกำหนดทุกอย่างอย่างเคร่งครัด เราพยายามเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารไปยังกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียให้มากที่สุด ในหลายๆ ช่องทาง ทั้งปิดประกาศใบปลิว ผ่านทาง อบต. ผ่านตามผู้นำชุมชน บางครั้งจัดให้มีรถเครื่องเสียง ขับขี่ประกาศรอบชุมชนด้วย แต่ก็ต้องยอมรับด้วยว่าก็ยังมีการบางกลุ่มที่หาเข้ากินคำ ต้องดิ้นรนหารายได้เลี้ยงชีพจึงไม่ได้สนใจเรื่องพวกนี้ และอีกกลุ่ม คือกลุ่มคนที่คัดค้าน กลุ่มคนกลุ่มนี้มีอคติแต่เริ่มแรกที่จะไม่เอาเลย ไม่รับรู้ไม่ฟังข่าวสารจากทางโครงการเลย แต่กลับรบกวนนักวิชาการภายนอกหรือเอ็นจีโอที่เข้ามาปลุกระดมแทน” ในประเด็นนี้จะเห็นได้ว่ามีปัจจัยหลายสาเหตุที่ทำให้การรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากทางโครงการมีข้อจำกัด ประเด็นที่สองได้แก่ ความโปร่งใสและกลไกการป้อนข้อมูล ประชาชนท่านที่ 5 ได้ให้สัมภาษณ์ในประเด็นนี้ว่า “เราเห็นมีเวทีรับฟังความเห็นของโครงการ เราก็ไป เพราะบ้านเราอยู่ใกล้ เขาก็มีการบรรยายเกี่ยวกับโครงการ ส่วนใหญ่จะเป็นแต่ด้านดี จะได้ประโยชน์กับชุมชนบ้าง กับประเทศบ้าง

ส่วนในด้านของปัญหาหรือผลกระทบเขาก็มีพูดถึงบ้าง บอกว่ามาตรการควบคุมตามกฎหมาย มีเทคโนโลยีที่ดี มีประสิทธิภาพ สามารถควบคุมได้ เราก็ไม่ค่อยมีความรู้หรอก แต่ก็กลัวอยู่” และ ประชาชนท่านที่ 6 ได้ให้สัมภาษณ์ในประเด็นนี้ว่า “โครงการพูดแต่ด้านดี นำเสนอแต่ในด้านบวก ลองไปฟังกลุ่มคนที่เขาคัดค้าน เขาก็มีนักวิชาการ มีคนมีความรู้เหมือนกัน สิ่งที่น่าพิจารณาคือ คนนอกได้ แต่ประชาชนพื้นที่ มีแต่เสียกับเสีย” จะเห็นได้ว่าในประเด็นนี้ประชาชนได้รับข้อมูลล่าช้า และยังไม่ครอบคลุมประชากรบางกลุ่ม ไปจนถึงการได้รับข้อมูลข่าวสารที่ไม่ตรงกัน จากผู้เผยแพร่ข้อมูลทั้งสองฝ่ายที่ขัดแย้งกัน และไม่ได้นำเสนอข้อมูลข้อดีข้อเสียอย่างตรงไปตรงมา ทำให้ประชาชนเกิดความสับสนในข้อเท็จจริงของโครงการ จากการศึกษาที่พบทั้งสองประเด็นดังกล่าว จึงเป็นสาเหตุนำไปสู่ความขัดแย้ง และอาจทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นได้

2) ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ ซึ่งแบ่งได้เป็น ประเด็นแรกความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ของประชาชนในประเด็นของการเปิดเบี่ยงน้ําทรัพยากรน้ำ และผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ดังเช่นประชาชนท่านที่ 2 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “โครงการตั้งอยู่ต้นน้ำ ก็จะดึงน้ำเข้าไปใช้หมดก่อนชาวบ้าน แล้วชาวไร่ชาวนาจะเอาน้ำที่ไหนไปทำการเกษตร ยิ่งหน้าแล้งน้ำก็ลดจนแทบไม่เหลืออยู่แล้ว แล้วไหนจะเรื่องผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ที่ชาวบ้านต้องแบกรับ ซึ่งเป็นเรื่องกังวลอย่างมาก” และเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองท้องถิ่นท่านที่ 2 ได้ให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า “ชาวบ้านและประชาชนมีความกังวลเรื่องน้ำ จะไม่เพียงพอต่อการใช้ เพราะโครงการจะดึงน้ำไปใช้ แล้วก็กังวลว่าโครงการจะปล่อยน้ำเสียลงลำธาร แล้วไหนจะมีเรื่องมลพิษ เรื่องสุขภาพอีก ชาวบ้านกลัวจะเกิดผลกระทบ” ทั้งนี้จึงพอจะเห็นถึงสาเหตุในด้านผลประโยชน์ของประชาชนจนนำไปสู่ความขัดแย้ง ประเด็นที่สองเป็นเรื่องของผลประโยชน์ของผู้พัฒนาโครงการ ตัวแทนบริษัทผู้ดำเนิน

โครงการ ท่านที่ 1 ให้สัมภาษณ์ว่า “เราวางแผนการดำเนินโครงการมาก่อนหน้าหลายปี ติดต่อผู้ร่วมงาน นักลงทุนหลายฝ่าย แล้วโครงการก็มาหยุดชะงัก นักลงทุนเขาก็เกิดการถอนตัว และให้ความเชื่อมั่นทางเราลดลง ส่งผลต่อโปรเจกต์อื่นๆ ของบริษัท เม็ดเงินในการลงทุนก็สูญเปล่า แต่ทางเราก็ต้องยอมรับการตัดสินใจของส่วนรวม เพราะเราเป็นบริษัทใหญ่ระดับประเทศต้องไม่ทำให้ภาพลักษณ์องค์กรเสียหาย” ประเด็นที่สามความขัดแย้งด้านผลประโยชน์จากหน่วยงานรับผิดชอบภาครัฐ ซึ่งโครงการได้ยุติการดำเนินการต่อ ทำให้กระทบต่อยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนอุตสาหกรรมทั่วประเทศ เพื่อรองรับกับการลงทุนในมิติใหม่ รองรับการแข่งขันไทยก้าวสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน โดยเจ้าหน้าที่หน่วยงานกลางของรัฐได้ให้สัมภาษณ์ว่า “การที่ประชาชนต่อต้านอุตสาหกรรม เป็นเพราะกังวลในผลกระทบที่จะเกิดกับตน ยังไม่ได้มองถึงภาพรวมของจังหวัด ของประเทศ ที่จะเกิดขึ้น แต่ก็เป็นเรื่องดีที่ประชาชนเริ่มมีการแสดงออกทางความคิด เพียงแต่ยังใช้อคติทางแง่ลบ ตัดสินใจดำเนินงานของรัฐ” ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าในแต่ละภาคส่วนล้วนมีความเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทั้งในเชิงบวก และเชิงลบ ไม่ว่าโครงการจะเป็นไปในทิศทางใดจึงเป็นสาเหตุความขัดแย้ง

3) ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง พบว่ารูปแบบการดำเนินงานพัฒนาโครงการ เกิดขึ้นในรูปแบบจากบนสู่ล่าง (Top-Down) จากนโยบายพัฒนาอุตสาหกรรมภาครัฐ ทำให้เกิดประเด็นความขัดแย้งที่ผู้วิจัยค้นพบ 2 ประเด็นโดยประเด็นแรกได้แก่ การประกาศจัดตั้งเขตพื้นที่อุตสาหกรรม โดยการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.) โดยตัวแทนองค์กรอิสระด้านสิ่งแวดล้อม ท่านที่ 1 ได้กล่าวว่า “ตามกระบวนการร่างผังเมืองรวมจังหวัดระยอง พื้นที่ตรงนี้ได้ระบุเป็นพื้นที่ประเภทอนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม ซึ่งร่างผังเมืองฉบับนี้ได้ผ่านการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ผ่านกระบวนการตามกฎหมายที่เป็น

สาธารณะ และคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติมีมติเห็นชอบกำหนดมาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม และสุขภาพในพื้นที่ เพื่อควบคุมมิให้มีการพัฒนาใดๆ ที่จะมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม แต่ท้ายที่สุดก็มีการกำหนดให้เขตพื้นที่ดังกล่าวจัดตั้งเป็นเขตพื้นที่อุตสาหกรรมทั่วไป” สอดคล้องกับผู้นำชุมชนท่านที่ 3 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ตอนประชุมร่างผังเมืองก็มีมติเป็นแบบหนึ่ง แต่ทำไมตอนออกประกาศ กลับเป็นอีกแบบหนึ่ง รัฐไม่ได้รับฟังความเห็นหรือมติ ของส่วนรวมเลย” ดังนั้นจึงเป็นประเด็นที่เกิดการไม่พึงพอใจในการดำเนินงานของหน่วยงานรัฐที่ดำเนินการประเด็นที่สอง ได้แก่ การดำเนินงานของการจัดทำรายงานวิเคราะห์การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพนั้น ขาดความโปร่งใส และกระบวนการมีส่วนร่วมที่แท้จริงจากภาคประชาชน ซึ่งเป็นสาเหตุต่อเนื่องจากประเด็นแรก ทำให้เกิดกระแสกลุ่มต่อต้านในชื่อ กลุ่มบ้านค่ายรักบ้านเกิด โดยประชาชนท่านที่ 3 ได้ให้สัมภาษณ์ในประเด็นนี้ว่า “เขาก็จัดทำเวทีรับฟังความเห็นตามกฎหมายอยู่แล้ว แต่ไม่รู้เขาไปประกาศเชิญชาวบ้านมาจากไหน เลื้อมาอย่างไร บางครั้งก็มีกลุ่มคนคัดค้านมาประท้วงชุมชน ด้านหน้าใกล้ๆ กัน แต่เขาก็ทำของเขาต่อไปจนจบเวที” สอดคล้องกับเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองท้องถิ่นท่านที่ 1 ที่เป็นกลาง ได้กล่าวว่า “โครงการเขาก็มีการส่งจดหมายเชิญมายังทางเรา และได้ปิดประกาศในที่สาธารณะ และประสานไปกับผู้นำชุมชน ถึงวันคนก็มาเยอะ มีทั้งคนที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยเข้ามาถกเถียงกัน แต่ก็จะมีบางกลุ่มที่ไม่เอาเลย ไม่เข้าร่วมกระบวนการใดๆ ทั้งสิ้น ทางโครงการเขาก็เลยไม่ได้รับฟังความเห็นจากประชากรกลุ่มนี้” ดังนั้น จากการศึกษาที่พบเห็นได้ว่า กระบวนการรับฟังความเห็นและการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ยังไม่ครอบคลุมกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียทั้งหมด เกิดความไม่เชื่อถือและไว้วางใจของรายงานวิเคราะห์ผลการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ

4) ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ ซึ่งผู้วิจัยได้ค้นพบใน 2 ประเด็นดังนี้ ประเด็นแรกคือการประกาศจัดตั้งเขตอุตสาหกรรม ของการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยให้สิทธิแก่บริษัทเจ้าของโครงการ โดยเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองท้องถิ่นท่านที่ 2 กล่าวว่า “องค์กรท้องถิ่นไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ การพิจารณาตัดสินใจเกิดจากหน่วยงานเบื้องบน ซึ่งไม่มีใครรู้ถึงที่มาที่ไปว่าผู้ใหญ่เขาคิดกันอย่างไร ถึงได้ประกาศจัดตั้งเขตพื้นที่อุตสาหกรรมแล้วให้สิทธิบริษัทดังกล่าว ดำเนินงานต่อ” สอดคล้องกับประชาชนท่านที่ 1 ได้กล่าวว่า “บริษัทผู้ดำเนินโครงการ เป็นองค์กรใหญ่ มีทุน มีกำลังสูง ทางหน่วยงานรัฐก็เลยสนับสนุนเต็มที่” ในส่วนนี้จึงมีเรื่องของความสัมพันธ์ของหน่วยงานดังกล่าว ประเด็นที่สองคือ การจัดทำรายงานวิเคราะห์ประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ซึ่งเป็นประเด็นที่สำคัญ โดยนักวิชาการท่านที่ 2 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “จากการที่บริษัทเจ้าของโครงการได้จ้างวานที่บริษัทที่ปรึกษาภายนอกมารับผิดชอบทำรายงาน นั่นก็คือเป็นนายจ้างกับลูกจ้าง ลูกจ้างจึงต้องพิจารณาถึงความต้องการนายจ้างสำคัญกว่าอื่นๆ ผลการวิเคราะห์จึงออกมาในเชิงบวกมากกว่า และเลี่ยงการนำเสนอในแง่ลบแก่ประชาชน” ซึ่งในส่วนนี้ได้สอดคล้องกับประเด็นความขัดแย้งด้านข้อมูลที่ประชาชนได้รับดังกล่าวในช่วงต้น

5) ความขัดแย้งด้านค่านิยม โดยเป็นสาเหตุของความขัดแย้งในช่วงแรก เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ที่ไม่เห็นด้วยในการพัฒนาโครงการนั้น มีความเชื่อว่าการเข้ามาของนิคมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ในพื้นที่จะทำให้เกิดผลกระทบทางด้านลบมากกว่าด้านบวก เนื่องจากในอดีตที่ผ่านมา นิคมอุตสาหกรรมเดิมในพื้นที่อำเภอบ้านค่ายที่เป็นของผู้ประกอบการเอกชนรายอื่นได้ก่อปัญหาผลกระทบแก่ชุมชน ทั้งด้านปัญหามลพิษด้านปัญหาสุขภาพ และด้านปัญหาทางการเกษตร และได้มีการแก้ไขปัญหามาในระยะสั้น ไม่สามารถแก้ไขในระยะยาวได้ จึงเป็นปัญหาเรื้อรังมาตลอด ผวนกับการ

รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อสาธารณะที่เผยแพร่ในสังคม ในประเด็นของปัญหาที่เกิดขึ้นจากโรงงานอุตสาหกรรมหลากหลายพื้นที่ในประเทศไทย ดังที่ประชาชนท่านที่ 1 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “อยู่อาศัยมาตั้งแต่เด็ก 20 ปีก่อนมีแต่พื้นที่พืชนา ปลูกอะไรก็งามไปหมด ตั้งแต่มีนิคมอุตสาหกรรมเข้ามา ก็พืชไร่ก็เริ่มไม่ออกดอกออกผลเหมือนเดิม” สอดคล้องกับประชาชนท่านที่ 2 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “บ้านเราแต่ก่อนเป็นชนบทอยู่แบบวิถีชาวบ้าน เดี่ยวนี้มีนิคมอุตสาหกรรม เดี่ยวก็เจอน้ำเน่า เดี่ยวก็เจอกลิ่นเหม็น บางทีก็มีเสียงระเบิด อยู่แบบพวกลัวๆ” และประชาชนท่านที่ 1 ยังให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า “เห็นข่าวในทีวี ในหนังสือพิมพ์หลายๆ ที่ชาวบ้านเขาเดือดร้อน โรงงานก็ไม่รับผิดชอบ หน่วยงานรัฐก็ไม่เข้ามาช่วยเหลือ เหมือนที่แม่เฒ่าที่เป็นชาวดัง ไม่อยากให้บ้านเราเป็นอย่างนั้น นี่เท่าที่มีนิคมในบ้านเราก็เยอะพอแล้ว” ดังนั้นจะเห็นได้ว่าประชาชนมีความเชื่อว่าการเข้ามาของนิคมอุตสาหกรรม จะก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบแก่ประชาชนในพื้นที่

สรุปจากการศึกษา พบว่ามี 2 คู่กรณีความขัดแย้ง ได้แก่ 1) ความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับผู้พัฒนาโครงการ โดยมีประเด็นความขัดแย้งหลักคือกลุ่มประชาชนที่ต่อต้านไม่เห็นด้วยกับการให้มีนิคมอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นอีกในพื้นที่ เนื่องจากผู้ประกอบการในนิคมอุตสาหกรรมรายอื่นซึ่งมีอยู่เดิมในพื้นที่ได้สร้างผลกระทบกับชุมชนมาอย่างเรื้อรังและไม่สามารถแก้ไขได้อย่างเด็ดขาด และความกังวลทางด้านผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการดำเนินโครงการนิคมอุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย) แต่ทว่าทางผู้พัฒนาโครงการนิคมบ้านค่ายก็เดินหน้าดำเนินการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (Environmental Impact Assessment : EHIA) จนจบสิ้นกระบวนการ ซึ่งทำให้เกิดประเด็นความขัดแย้งต่อมาก็คือความโปร่งใสของการดำเนินงาน และกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชน

2) ความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับหน่วยงานผู้ให้อนุญาต/หน่วยงานราชการ โดยมีประเด็นความขัดแย้งหลักคือ ความโปร่งใสของการดำเนินงานในการประกาศจัดตั้งเขตพื้นที่อุตสาหกรรม ที่ไม่มีการทำประชาพิจารณ์จากภาคประชาชน และการประกาศพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย) ได้จัดตั้งบนพื้นที่ประเภตอนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม และพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรม ซึ่งขัดกับร่างผังเมืองรวมจังหวัดระยอง

3. แนวทางการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง

1. จากสาเหตุความขัดแย้งทั้ง 5 ประการดังกล่าวมาในข้างต้นแล้ว และได้ปรากฏเห็นความขัดแย้งขึ้นมาแล้วนั้น ในสถานการณ์ที่ความขัดแย้งที่ยังไม่สามารถยุติได้ จำต้องมีการแก้ไขปัญหา ดังนี้

(1) การเจรจาไกล่เกลี่ยของผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย โดยมีคนกลางที่ไม่มีส่วนได้เสียคอยประสานทุกฝ่ายในการเจรจาเพื่อหาข้อยุติ แสดงความจริงใจแก้ปัญหาพร้อมกัน เพื่อให้เกิดการสูญเสียน้อยที่สุด ที่สามารถยอมรับได้ทุกฝ่าย

(2) การบรรเทาการขัดแย้ง ควรมีแนวทางสำหรับการเยียวยา การชดเชย แก่ผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง เพื่อลดความสัมพันธ์ในด้านลบแก่กัน ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบของผู้พัฒนาโครงการที่มีต่อสังคม

(3) การใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือ ซึ่งหากมีการกระทำผิด หรือไม่ชอบต่อกฎระเบียบข้อบังคับทางกฎหมาย ทำให้เกิดผลกระทบด้านลบจนมีผู้เดือดร้อนสามารถที่จะใช้สิทธิ์ทางกฎหมายเข้ามาช่วยเหลือ เพื่อได้รับความเป็นธรรม

(4) การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในระยะยาว ผู้วิจัยได้ถอดบทเรียนจากกรณีศึกษา และเห็นว่าการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ได้ตั้งแนวทาง ดังนี้

1) หน่วยงานภาครัฐ

(1) ควรมีการวางแผนนโยบายพัฒนาประเทศ

ในระดับยุทธศาสตร์ ลดความเสี่ยงสู่การพัฒนาที่มีข้อจำกัด เพิ่มประสิทธิภาพโครงการพัฒนาที่ก่อประโยชน์สูงสุด ซึ่งจะทำให้ภาพรวมในการพัฒนาประเทศดำเนินไปได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น

(2) ให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจพิจารณา ในการดำเนินการใดๆ ที่จะส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมกับประชาชน และดำเนินการอย่างโปร่งใส

(3) มีการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารสู่สาธารณชนให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น มีกระบวนการเรียนรู้ที่เข้าถึงได้ง่ายต่อข้อมูลข่าวสาร สร้างองค์ความรู้รวมถึงเทคโนโลยีสมัยใหม่ มีการแพร่ข้อมูลข่าวสารเพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ภาคประชาชน และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ให้ประชาชนมีความรู้และข้อมูลเพียงพอในที่จะสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง ไม่ถูกชักจูงหรือใช้อคติในการตัดสินใจ

(4) ควรมีการปฏิรูปการจัดทำรายงานประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EIA, EHIA) ควรมีหน่วยงานกลางในระบบขั้นตอนการจัดจ้างที่ปรึกษา ขั้นตอนการพิจารณา และการตรวจสอบการดำเนินการ รวมถึงการกำหนดสถานะอายุของผลประโยชน์ในระยะเวลาเท่าใด

2) ภาคประชาชน

(1) ควรมีการติดตามข่าวสาร ในประเด็นที่จะส่งผลในทางตรง และทางอ้อมต่อตน หรือชุมชนที่อาศัย รับฟังอย่างเป็นกลางและมีเหตุผล โดยไม่ใช่อคติในการรับฟังข้อมูลข่าวสาร เพียงด้านใดด้านหนึ่ง

(2) ควรให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของภาครัฐ หรือภาคเอกชน ในการดำเนินการใดๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อตนเอง ใช้สิทธิเสรีในการแสดงความเห็นในสิ่งที่ก่อประโยชน์

(3) ควรมีตัวแทนเป็นสื่อกลางในการประสานงาน ระหว่าง ผู้พัฒนาโครงการ หน่วยงานส่วนกลาง และภาคประชาชน ในการเป็นตัวกลางที่นำสารข้อมูล

ทางวิชาการ ให้ง่ายต่อประชาชน และนำเสนอข้อมูล
อย่างเป็นกลางต่อทุกภาคส่วน

3) ภาคเอกชนและเจ้าของโครงการ

(1) ต้องจัดทำข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นเพื่อ
เผยแพร่ต่อสาธารณชน นำเสนอข้อมูลที่แท้จริง และ
ครบถ้วน ครบคลุมรายละเอียดของการดำเนินการ
ของโครงการพัฒนา โดยการจัดทำข้อมูลดังกล่าว
ต้องมีรูปแบบและภาษาที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ
ของประชาชนทั่วไป และเผยแพร่ในหลายช่องทาง
ให้ครอบคลุมประชาชน และกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียของ
โครงการ

(2) ต้องให้ความสำคัญของกระบวนการมีส่วนร่วม
ของประชาชน รับฟังความเห็นของภาคประชาชน
รวมถึงภาคอื่นๆ ด้วย และนำประเด็นเหล่านั้นนำไป
พิจารณาในการตัดสินใจดำเนินงานด้วยเช่นกัน ดำเนิน
การตามกฎหมายและมาตรการที่เกี่ยวข้องทางสิ่ง
แวดล้อมอย่างเคร่งครัดอย่างโปร่งใส สามารถติดตาม
และตรวจสอบได้ในขั้นตอนกระบวนการดำเนินงาน
พร้อมให้ความสำคัญกับทุกภาคส่วนโดยไม่ใช่อคติโดย
อาศัยหลักธรรมาภิบาลมาเป็นแนวทาง เพื่อลดการทุจริต
และข้อผิดพลาด เพื่อประโยชน์สูงสุดของทุกภาคส่วน

(3) ต้องมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ให้ข้อมูล
เชิงลึกแก่ประชาชน อุตสาหกรรมเชิงนิเวศ (Eco Indus-
trial) ถึงผลดีและผลเสียที่ประชาชนจะได้รับ

4) นักวิชาการ และ องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และ
สื่อมวลชน

(1) ควรวางตัวเป็นกลาง ไม่เข้าแทรกแซง
เพื่อหวังผลประโยชน์ นำเสนอข้อมูลข่าวสารจากการ
วิเคราะห์อย่างปราศจากอคติแก่สาธารณะชน เป็น
ตัวกลางสนับสนุนในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหา
และลดความขัดแย้งในสังคมสื่อมวลชน

(2) ควรเป็นกระบอกเสียงในการนำเสนอ
ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงอย่างครบถ้วน ให้กับสาธารณะ
ชน เพราะเป็นการเผยแพร่ในวงกว้างที่จะสร้างกระแส

การวิพากษ์วิจารณ์ และการติดตามจากทุกภาคส่วนใน
ประเทศ ซึ่งเป็นแรงกดดันที่มีอิทธิพลต่อการขับเคลื่อน
การพัฒนาโครงการ

การอภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยความขัดแย้งจากการพัฒนา
ขนาดใหญ่ กรณีศึกษา โครงการนิคมอุตสาหกรรม
ระยอง (บ้านค่าย) สามารถสรุปและอภิปรายผลได้ ดังนี้

ประเด็นด้านบริบทความเป็นมาของโครงการพบ
ว่ารูปแบบการพัฒนาโครงการนั้นเกิดขึ้นในรูปแบบ บน
สู่ล่าง (Top-Down) ตามนโยบายของรัฐเพื่อผลักดัน
ภาคอุตสาหกรรม แต่ยังขาดการประชาวิจารณ์และ
การมีส่วนร่วมจากประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียที่
เกี่ยวข้องอย่างแท้จริง จึงทำให้โครงการพัฒนาไม่
สอดคล้องกับความประสงค์ของประชาชน สอดคล้อง
กับ (Chompan, 2555) ที่กล่าวว่า ในรูปแบบนี้เป็น
ลักษณะการสั่งการจากภาครัฐสู่ประชาชน เป็นการ
มีส่วนร่วมที่มีได้เกิดจากความต้องการของประชาชน
อย่างแท้จริง ซึ่งประเด็นสำคัญ คือ “ใครเป็นผู้ตัดสินใจ
ขั้นสุดท้าย” ในการดำเนินนโยบายหรือโครงการ
พัฒนาต่างๆ รัฐหรือผู้อำนาจตัดสินใจนิติกิจกรรมหรือ
โครงการพัฒนาใดๆ จะเปิดโอกาสให้ประชาชน รวมทั้ง
ผู้มีส่วนได้เสียเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจได้
ในระดับใดบ้าง โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ
ทรัพยากรและโครงการที่มีความเสี่ยงด้านผลกระทบ
ต่อชุมชน ประชาชนและชุมชนไม่สามารถมีสิทธิและ
มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรอันเป็นฐานชีวิต
ความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาความ
ขัดแย้งตามมา

ประเด็นของสาเหตุความขัดแย้ง ที่แบ่งเป็น 5
ประเภท มาในการวิเคราะห์ความขัดแย้งจากการ
พัฒนาโครงการ พบว่าสาเหตุความขัดแย้งนั้นเกี่ยวเนื่อง
สัมพันธ์และเชื่อมโยงกันในแต่ละด้าน จนทำให้ทวีความ
รุนแรงความขัดแย้งมากยิ่งขึ้น โดยสาเหตุหลักเริ่มต้น

มาจาก ความเชื่อในแง่ลบของของประชาชน ในด้านของผลกระทบเชิงลบที่มาจากอุตสาหกรรมจะส่งผลต่อชุมชน และฐานชีวิตความเป็นอยู่ของตน เกิดกลุ่มคนที่ไม่สนับสนุนโครงการแต่ก็ยังมิได้มีการแสดงออกมากนัก และในขณะเดียวกันก็มีเรื่องของโครงสร้างกระบวนการการดำเนินงานหน่วยงานภาครัฐและเจ้าของโครงการที่ขาดความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมจากประชาชนอย่างแท้จริง ทวีความขัดแย้งเพิ่มขึ้น จนเกิดกลุ่มการรวมตัว แบ่งเป็นฝ่ายสนับสนุนและคัดค้านอย่างชัดเจน โดยข้อคิดและมุมมองเพียงด้านเดียวตัดสินใจและรับข่าวสาร นำไปซึ่งความขัดแย้งทางข้อมูลของการนำเสนอเผยแพร่ทั้งสองฝ่ายขัดแย้ง นำมาโจมตีซึ่งกัน และนำไปสู่ประเด็นความขัดแย้งอื่นๆ ต่อมาได้แก่ ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ของแต่ละฝ่าย และความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ของกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย สอดคล้องกับ (Sakunsathapone and Chompan, 2017) ได้กล่าวว่า ความขัดแย้งจากการพัฒนาโครงการหลายๆ โครงการ มีสาเหตุความขัดแย้ง มาจากสาเหตุด้านใดด้านหนึ่งก่อน และเมื่อไม่สามารถแก้ไขได้ในจุดนั้น การดำเนินการต่อไปยังส่งผลต่อความขัดแย้งที่ทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นได้ จนท้ายที่สุดความขัดแย้งนั้นจะทวีความรุนแรงจนไม่สามารถแก้ไขได้ จนอาจต้องใช้อำนาจในการตัดสินใจจากศาลปกครอง หรือกฎหมายสูงสุด ชี้ขาดผล แพ้-ชนะ เพื่อระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ทั้งนี้แนวทางแก้ไขในปัจจุบันคงมีเพียงโครงการต้องยุติ ชะลอการดำเนินการก่อสร้างโครงการไว้ตามคำตัดสินของศาลปกครอง แต่หากมีการเคลื่อนไหวหรือปรับเปลี่ยนรูปแบบโครงการพัฒนาเกิดขึ้นในรอบใหม่ การดำเนินการก็จะเป็นไปได้ยาก เนื่องจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมาในอดีตดังกล่าว ส่งผลไปยังความเชื่อ และค่านิยม ในด้านลบเพิ่มยิ่งขึ้น ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ยังมีมุมมองที่ไม่เห็นด้วยกับการพัฒนา

อุตสาหกรรมในเขตพื้นที่อาศัยหรือใกล้เคียงในชุมชน เกิดอุปสรรคตั้งแต่การวางแผนระยะแรก และไม่ก่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมที่แท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในกรณีที่มี 2 ฝ่าย การแก้ปัญหาไม่ควรเป็นในลักษณะ แพ้-ชนะ เพราะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ไม่ค่อยดีแก่กัน และอาจกลายเป็นคู่กรณีที่จะต้องทำลายซึ่งกันและกัน
2. การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด คือ การป้องกันตั้งแต่เริ่มแรก เพราะการแก้ปัญหาความขัดแย้งจากภายหลังจากที่เกิดขึ้นนั้น ไม่ได้แก้ที่สาเหตุความขัดแย้ง แต่เป็นการชะลอ การลดความรุนแรงของความขัดแย้ง หรือการยุติ ซึ่งไม่ได้แก้ที่สาเหตุหรือปมปัญหาที่แท้จริง
3. การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง จากการพัฒนาโครงการอุตสาหกรรม หรือโครงการใดๆ นั่นคือ ควรมีการวางแผนการพัฒนาในระดับยุทธศาสตร์ เพื่อเกิดความเสี่ยงน้อยที่สุดต่อการสูญเสียของทุกฝ่าย หรือเป็นที่ยอมรับได้ของทุกฝ่าย เป็นการพัฒนาที่เกิดประโยชน์แก่ประชาชน หรือประเทศชาติ และกระบวนการต้องเป็นไปตามข้อบังคับกฎหมายอย่างเคร่งครัด

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยในประเด็นทางสังคม ย่อมมีความเสี่ยงหลายด้าน อาทิ การเอ่ยอ้างถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การเข้าถึงแหล่งข้อมูลเชิงลึก ความกดดันจากผู้มีอิทธิพลทางสังคม เป็นต้น ดังนั้นจึงต้องมีการระมัดระวังในการศึกษาวิจัยประเด็นทางสังคมที่มีความเปราะบาง เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติ มิใช่การศึกษาเพื่อโจมตี หรือสร้างภาพลักษณ์ในแง่ลบให้กับกลุ่ม องค์กร บุคคล ใดๆ ก็ตาม

Reference

- Chompan, C. (2013). Good Governance and Public Participation in Decision-making Process of Development Project. *Journal of environmental management*, 9(1), 85-106. [In Thai]
- Chompan, C. (2012). A Review of The Public Participation Concept in “The Public Participation Handbook: Making Better Decisions through Citizen Involvement” in Thai Context. *Journal of environmental management*, 8(1), 123-141. [In Thai]
- Fiscal Policy Office. (2014). *The Development of financial measures to support the green economy*. Retrieved from http://www.fpo.go.th/e_research/page3_new2.html. [In Thai]
- Nitsaisuk, N. (2013). *The Impacts Of Rayong Eastern Seaboard Industrial Estate On Pluak Daeng Sub-District Community*. Thesis of Master of Education Burapha University [InThai]
- Sakunsathapone, N., & Chompan, C. (2017). *Conflict from a development of Waterfront Pattaya Thailand project*. The Proceedings of 55th Kasetsart University Annual Conference, 3, 572-579 [In Thai]
- Watthanasap, W. (2004). *The Conflicts-principles and solutions*. Khonkaen: Siriphan Offset. [In Thai]